

Wstęp do historii Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność”

Pomimo że ogólnopolski rozwój niezależnych związków chłopskich nastąpił jesienią 1980 r., już wcześniej podejmowane były kroki mające na celu organizowanie się rolników w większą siłę, która będzie mogła wywrzeć faktyczny wpływ na komunistyczną władzę. W 1978 r. powstawały regionalne Chłopskie Komitety Samoobrony Ziemi Lubelskiej, Grójeckiej i Rzeszowskiej. Nie były one zarejestrowane, wobec prawa działały zatem nielegalnie. Organizacje utrzymywały kontakty z ukształtowanymi już komitetami robotniczymi – KOR i ROPCiO. Pod koniec lat 70. coraz bardziej rosło napięcie na wsi. Spowodowane było to w głównej mierze uprzywilejowaniem Państwowych Gospodarstw Rolnych i spółdzielni kółek rolniczych, podczas gdy sytuacja gospodarcza rolników indywidualnych stale się pogarszała, m.in. przez reglamentację nawozów i części maszyn. Państwo nie wspierało, ani nie inwestowało w rolnictwo indywidualne, zatem kolejne gospodarstwa pogrążały się w niedostatku. Kiedy ceny skupu żywca i produktów rolnych doprowadziły do nieopłacalności pracy, rolnicy znaleźli się w trudnej sytuacji. Ceny płodów rolnych były coraz niższe w stosunku do rosnących cen maszyn rolniczych. Pojawił się problem zaopatrzenia sklepów w mięso i jego przetwory, a na ulicach miast ustawiały się ogromne kolejki. Ciosem w rolnictwo była także niekorzystna Ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin.

Rolnicy postanowili pójść śladem strajkujących, latem 1980 r., robotników fabryk, by mieć szansę i możliwość wywarcia nacisku na władzę. Przystąpili także do rozwijania, formowanych w kraju już od września 1980 r., niezależnych rolniczych związków zawodowych. Rolnicy wspomagali również strajki robotnicze, organizując dostawy żywności. Już 7 września 1980 r. w Warszawie odbyło się spotkanie przedstawicieli rolników z kilku regionów Polski, mające być początkiem skoordynowanej współpracy. Powołano Ogólnopolski Komitet Założycielski Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników. Uchwalono wówczas powstanie NSZZ „Solidarność Wiejska”. Równoległe rozwijały się także inne, duże zrzeszenia chłopskie. Nowopowstałe organizacje otrzymały poparcie „Solidarności” robotniczej oraz Kościoła katolickiego. W październiku Sąd Wojewódzki w Warszawie odmówił rejestracji NSZZ „Solidarność Wiejska”. I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność Wiejska” zorganizowano w grudniu 1980 r. w auli Politechniki Warszawskiej. Obecnych było wówczas 1200 delegatów, reprezentujących prawie milion członków związku. Omówiono kwestie rejestracji, sytuacji gospodarczej oraz potrzebę zjednoczenia z innymi organizacjami zrzeszającymi rolników indywidualnych.

W konsekwencji odmowy legalnej działalności, w warunkach narastającego napięcia i frustracji, 29 grudnia 1980 r. w Urzędzie Miasta i Gminy w Ustrzykach Dolnych rozpoczął się strajk okupacyjny. Chociaż dotyczył spraw lokalnych, przekształcił się w protest na rzecz legalizacji rolniczych związków zawodowych. Do akcji strajkowej rolników przyłączył się MKZ NSZZ „Solidarność”, a akcja nabrała ogólnopolskiego charakteru. Kiedy strajkujący w Ustrzykach Dolnych zostali wyparci z gmachu Urzędu Miasta i Gminy, przenieśli się do Rzeszowa, gdzie w ciągu całego wystąpienia wzięło udział kilka tysięcy osób. W końcu 18 lutego, po wielodniowych rozmowach z rządem, doszło do wynegocjowania kształtu porozumienia podpisanego 19 lutego w Rzeszowie i 20 lutego w Ustrzykach Dolnych. Ostatecznie protokół nie zapewnił kwestii legalności struktur rolniczej „Solidarności”, lecz dał solidne podwaliny pod późniejsze ustalenia. Uzyskano natomiast gwarancję m.in. nienaruszalności własności i prawo do dziedziczenia, zrównanie gospodarstw indywidualnych w kwestii zaopatrzenia i inwestycji, zmianę Ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin z 1977 r., podwyższenie świadczeń emerytalno-rentownych. Powołano Komisję do spraw kontroli realizacji porozumienia i prowadzenia rozmów z rządem, zapewniono także niekaralność za udział w strajku.

Od tego momentu prowadzono zaawansowane rozmowy scaleniowe z innymi organizacjami zrzeszającymi rolników. Zostały one zwieńczone zjednoczeniem Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników „Solidarność Wiejska”, NSZZ „Solidarność Chłopska” i Samorządnego Związku Producentów Rolnych w jeden ogólnopolski związek: NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Dokonało się to podczas zjazdu w Poznaniu w dniach 8–9 marca 1981 r. Na czele związku stanął Jan Kułaj, jeden z przywódców strajków ustrzycko-rzeszowskich. Zatwierdzono wówczas statut i strukturę organizacyjną.

Ostatecznie 12 maja 1981 r. NSZZ RI „Solidarność” został zalegalizowany. Mimo to, Służba Bezpieczeństwa bacznie śledziła poczynania związkowców, inwigilowała członków związku i prowadziła działania mające zdestabilizować organizację. Jesienią – w listopadzie i na początku grudnia – nasiliły się akcje protestacyjne środowiska rolniczego. Zapowiadano eskalację działań, które uniemożliwione zostały przez wprowadzenie stanu wojennego. Związek został zdelegalizowany, a ok. 333 działaczy internowano. NSZZ RI „Solidarność” został ponownie zarejestrowany 20 kwietnia 1989 r. Część działaczy kandydowała w wyborach do parlamentu X kadencji. Wybrano wówczas 23 posłów i 13 senatorów związanych ze środowiskiem niezależnych związków zawodowych rolników.